

УДК 336.77: 334.012.64

НАПРЯМИ АКТИВІЗАЦІЇ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ МАЛОГО І СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

ACTIVATION DIRECTIONS IN CREDIT SYSTEM OF SMALL AND MEDIUM BUSINESS IN UKRAINE

Донець О.Б.
аспірант,

Національний університет Державної податкової служби України

Проблеми, що перешкоджають розвитку банківського кредитування МСБ в Україні, можна згрупувати так: проблеми нестабільності зовнішнього середовища; недосконалість нормативно-правової бази; нестача дешевих ресурсів банків для кредитування МСБ; непрозорість діяльності МСБ. Вирішити ці проблеми можливо лише об'єднаними зусиллями держави, НБУ, банків і представників МСБ на основі формування інституційної системи банківського кредитування суб'єктів МСБ.

Ключові слова: МСБ, банківське кредитування, система кредитування, інструменти кредитування, розвиток МСБ.

Проблемы, препятствующие развитию банковского кредитования МСБ в Украине, можно сгруппировать следующим образом: проблемы нестабильности внешней среды; несовершенство нормативно-правовой базы; нехватка дешевых ресурсов банков для кредитования МСБ; непрозрачность деятельности МСБ. Решить эти проблемы можно только объединенными усилиями государства, НБУ, банков и представителей МСБ на основе формирования институциональной системы банковского кредитования субъектов МСБ.

Ключевые слова: МСБ, банковское кредитование, система кредитования, инструменты кредитования, развитие МСБ.

The problems that hinder development of bank lending to SMEs in Ukraine can be grouped as follows: the problem of instability of the environment; imperfection of legal framework; lack of cheap bank resources for lending to SMEs; opacity of SMEs activity. Solution of these problems is possible only by joint efforts of the state, the National Bank of Ukraine, banks and SME representatives based on the formation of the institutional system of bank lending to SMEs.

Keywords: SME, bank lending, the lending system, lending tools, the development of SMEs.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Ключові проблеми, що перешкоджають розвитку банківського кредитування МСБ в Україні, можна згрупувати таким чином: проблеми нестабільності зовнішнього середовища; недосконалість нормативно-правової бази; нестача дешевих ресурсів банків для кредитування МСБ; непрозорість діяльності МСБ. Вирішити ці проблеми можливо лише об'єднаними зусиллями держави, НБУ, банків і представників МСБ на основі формування інституційної системи банківського кредитування суб'єктів МСБ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Принципами застосування заходів на всіх рівнях системи кредитування МСБ мають бути системність та планомірність, що потребує законодавчого закріплення пріоритетності довгострокових

цілей розвитку МСБ та підпорядкованості їм короткострокових завдань, а також узгодженого застосування заходів, що стосуються поліпшення зовнішнього середовища розвитку банківського кредитування [1].

Аналіз кредитної політики банків відносно МСБ показує, що зниження для них процентної премії реально тільки за зменшення кредитного ризику. Це може виражатися в наданні під заставу ліквідного і контрольованого забезпечення, наприклад об'єкта нерухомості, або поруки (гарантій таких організацій, як Фонд сприяння кредитуванню малого бізнесу). Альтернативою може бути компенсація позичальникам із боку держави процентних витрат (або їх частини) з обслуговування боргу. У такому разі процентна ставка може залишатися на тому ж рівні, що й у великих позичальників [2]. Для поживлення кредитування необхідні інструменти, що сприяють зниженню процентної ставки [3].

Для розширення можливостей банків надавати інвестиційні позики необхідна зміна підходу до визначення категорії позики і відсотка відрахування в резерв по ній не тільки виходячи з фінансового стану позичальника, а і з урахуванням показників проекту [4].

Важливою умовою успіху проведення державної політики є оцінка результатів впровадження заходів банківського кредитування [5].

На сьогодні залишаються невіршеними питання узгодженого застосування заходів та інструментів кредитування МСБ в Україні.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті – вивчити головні напрями покращення кредитування МСБ в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Отже, пріоритетними напрямками заходів держави щодо поліпшення зовнішнього середовища, на нашу думку, мають бути:

- покращання якості бізнес-середовища та інвестиційного клімату, підвищення прозорості умов здійснення бізнесу, вдосконалення інформаційного забезпечення і складової частини кредитування; розвиток інфраструктури системи підтримки кредитування малих і середніх підприємств (системи гарантування, розвиток кредитної кооперації);

- удосконалення нормативно-правової бази в частині заставного законодавства (реєстрація застав рухомого майна, прискорення роботи з реєстрації майна, закладеного за іпотекою) та з метою створення на державному рівні централізованого інституту надання гарантій по кредитах суб'єктам малого бізнесу, для розвитку венчурного фінансування (насамперед вирішення проблеми застави на нематеріальні активи підприємств);

- розвиток державно-приватного партнерства через збільшення участі МСБ у великих інфраструктурних проектах у співпраці з великими підприємствами, що передбачає розробку і державну підтримку таких кредитних програм;

- поетапна адаптація позитивного міжнародного досвіду державних програм кредитування малого бізнесу:

- у короткостроковому періоді можливо запровадити преференції для МСБ, що працюють в пріоритетних галузях; «податкові канікули» для підприємств, що розпочинають свій бізнес, знизити адміністративні бар'єри реєстрації підприємства і тривалість очікування дозвільної документації від контролюючих служб;

- у середньостроковому періоді необхідно зробити акцент на вирівнюванні галузевої диверсифікації умов кредитування;

- у довгостроковому періоді – відійти від субсидування за рахунок підвищення прозорості бізнес-середовища та посилення ефектної конкуренції за кредитні ресурси;

- розгляд можливості стимулювання банків до кредитування МСБ з боку держави у спосіб:

- запровадження податкових пільг для банків, що займаються кредитуванням МСБ, а саме: застосування до доходів, отриманих від кредитування малого бізнесу, диференційованих ставок податку: від інвестиційних кредитів – знижену (крім процентних доходів від пролонгованих кредитів, які можна оподатковувати за основною ставкою податку на прибуток), від мікrokредитування – підвищену (але нижче основної ставки податку на прибуток банку), що дасть змогу створити стимули для банків розвивати цей напрям кредитування;

- рекомендувати банкам під час планування показників кредитування на майбутній рік увести цільові орієнтири по частці в кредитному портфелі юридичних осіб позичок МСБ не менше 30%. При цьому доходи банків від кредитування МСБ (окрім мікrokредитування) оподатковувати за пільговою ставкою податку на прибуток за умови дотримання вимог щодо досягнення цільових орієнтирів за звітні періоди.

Для похвалення кредитування до інструментів, що сприяють зниженню процентної ставки, на нашу думку, можна віднести: техніко-економічне обґрунтування, бізнес-план; наявність управлінської звітності, фінансової звітності; надійні канали збуту продукції (гарантований збут); тривалий стаж роботи в галузі; відсутність залежності від дебіторів; регулярну наявність залишків на рахунках; низьку заборгованість за кредитами перед постачальниками і замовниками; прозору структуру бізнесу; доступність забезпечення по кредиту або поруки; заставу основних засобів (обладнання, будівель і споруд) перед заставою рухомого майна; наявність великих власників, готових надати фінансову підтримку свого бізнесу; існування в офіційному списку підприємств, яким держава надає свою підтримку; кредитування у великих банках, де ставки нижче, а вимоги до позичальника і кредитні продукти стандартизовані; позитивну кредитну історію (у тому числі в бюро кредитних історій); тривалий досвід обслуговування клієнта в банку; попит на інші банківські послуги.

Із боку НБУ, на нашу думку, стимулювання банків до кредитування МСБ може здійснюватися шляхом таких заходів, як:

- удосконалення підходів до формування банками резервів на можливі втрати по позиках у частині формування резервів за кредитами суб'єктам малого бізнесу й індивідуальним підприємствам;

- уточнення категорії «група пов'язаних позичальників» для врахування співпраці підприємств малого бізнесу з великим і середнім бізнесом із метою скорочення концентрації ризиків на групу позичальників;

- включення інвестиційних кредитів для малого бізнесу в групу позик, які не підпадають під дію підвищувального коефіцієнта під час розрахунку нормативу достатності капіталу Н1.

Із нашої точки зору, на поточному етапі розвитку України розвиток кредитування МСБ неможливий без удосконалення інформаційного забезпечення, розвитку гарантування.

Із метою поліпшення інформаційного забезпечення кредитування МСБ шляхом покращання збору інформації про фінансовий стан МСБ доцільно сформувати і реалізувати спеціальну Програму інформаційної підтримки кредитування малих і середніх підприємств (далі – Програма). Цілями Програми є:

– збір деталізованої статистичної та бухгалтерської інформації для оцінки проблем доступу до фінансування, з якими стикаються малі і середні підприємства;

– забезпечення необхідною інформацією співробітників міністерств і відомств (Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, Міністерства фінансів), відповідальних за розробку державної політики у сфері підтримки малих і середніх підприємств.

При цьому результати проведених у рамках Програми досліджень мають бути доступними для всіх зацікавлених осіб (учасників профе-

сійних об'єднань підприємців дослідників). Для цього має дотримуватися принцип функціонування Програми – об'єднання й узгодження інформації, що надходить із різних джерел: Державної служби статистики, Міністерства економічного розвитку і торгівлі, Міністерства фінансів і НБУ (координація співпраці даних відомств представлена на рис. 1).

Налагоджений обмін інформацією по наведеній на рис. 1 схемі щодо формування нормативно-правової бази та збору й обробки статистичних даних дасть змогу забезпечити достатній обсяг інформації про різні аспекти кредитування малих і середніх підприємств, причому як щодо проблем, які знижують попит на кредити, так і про проблеми, пов'язані з пропозицією фінансово-кредитних послуг, зокрема кредитних ресурсів. Отримані дані можуть бути використані співробітниками міністерств та відомств у процесі розроблення державної політики підтримки малого і середнього бізнесу в сфері кредитування.

Збір інформації має проводитися по трьох напрямках:

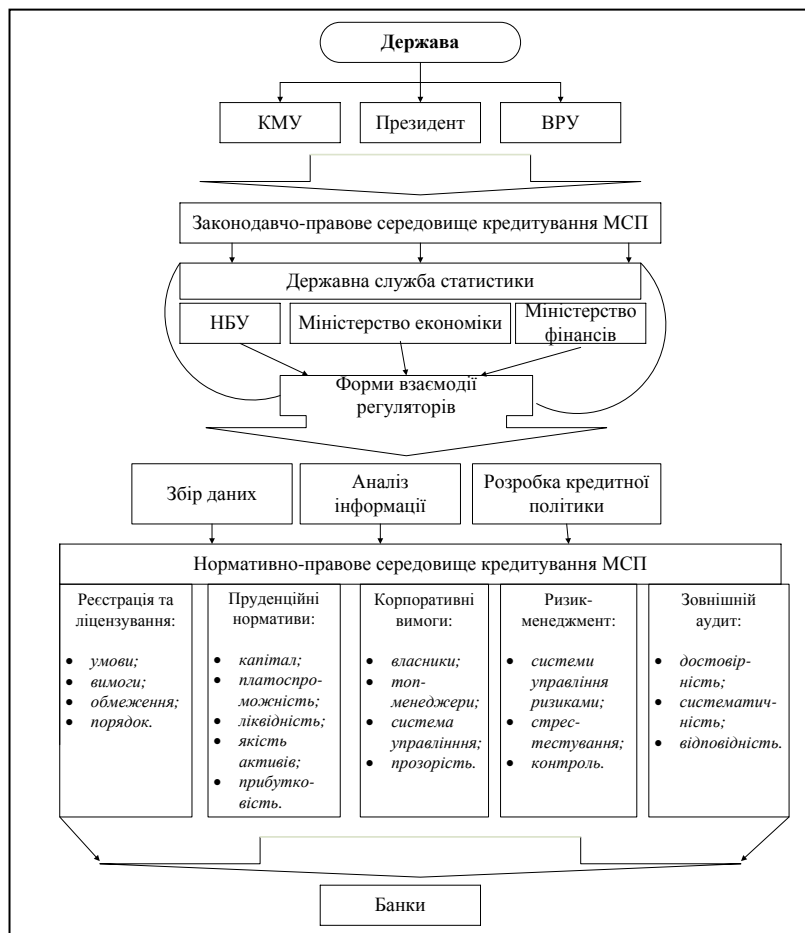

Рис. 1. Схема взаємодії органів державного регулювання в процесі збору й обробки інформації та формування нормативно-правового і законодавчо-правового середовища кредитування малого та середнього бізнесу

Джерело: складено автором за [5]

- отримання детальної інформації про характеристики підприємств малого та середнього бізнесу, які потребують кредитів із виділенням груп підприємств на основі факторів, що впливають на їх розвиток в цілому і фінансові потреби зокрема (розмір підприємства, сфера його діяльності, термін існування). Це дасть змогу чіткіше визначити категорії підприємств малого і середнього бізнесу, яким надаватиметься пільгова кредитна підтримка;

- у статистичних показниках необхідне виділення окремих груп показників, що характеризують фінансове становище малих і середніх підприємств, а також розділу інформації про фізичних осіб – власників і керуючих МСБ, адже підприємницька здатність власника бізнесу поряд із результатами діяльності підприємства є важливими чинниками, що впливають на прийняття рішення про видачу кредиту.

Характеристики факторів, що впливають на попит підприємств МСБ на кредитні продукти та їх пропозицію, містяться в табл. 1.

Під час проведення аналізу показників, наведених у табл. 1, доцільно водночас аналізувати зміни декількох показників, що дасть змогу виявити вплив різних факторів на попит/пропозицію кредитів МСБ (наприклад, віку власника підприємства і терміну його існування на розмір процентної ставки або вірогідність відмови у видачі кредиту). Таким чином, стає можливим виділення найбільш уразливих груп підприємств, які можуть стати об'єктом державної підтримки.

З огляду на те, що важливою умовою успіху проведення державної політики є оцінка результатів заходів, які вона в себе включає, необхідно на постійній основі відслідковувати й аналізувати стан підприємства, що скористалися державною підтримкою кредитування, порівняно з

тими, які не використовували її, щоб визначити, наскільки змінилося їхнє фінансове становище після прийняття відповідних заходів і як це допомогло їм у подальшому розвитку.

Постійний моніторинг динаміки розвитку малих і середніх підприємств дає змогу приділяти особливу увагу тим підприємствам, які найбільш динамічно розвиваються та які здатні зробити максимальний внесок у прискорення темпів економічного зростання в країні, а також іншим пріоритетним групам підприємств (наприклад, малим і середнім підприємствам у наукоємних галузях), і визначити їх потреби в кредитуванні. Також збір інформації про зміну фінансових потреб МСБ на різних стадіях їх діяльності надає можливість оцінити наслідки відмови у видачі кредиту для них. Проведення на регулярній основі опитувань малих і середніх підприємств за двома вибірками – підприємств, які скористалися державною підтримкою кредитування, і підприємств, які подібної підтримки не мали, – дає змогу зробити висновки про ефективність заходів, що вживаються.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Стимулювання банків до кредитування МСБ з боку держави може бути здійснено шляхом покращання якості бізнес-середовища та інвестиційного клімату.

Із метою поліпшення інформаційного забезпечення кредитування МСБ доцільно сформувати і реалізувати спеціальну Програму інформаційної підтримки кредитування малих і середніх підприємств.

Постійний державний моніторинг динаміки розвитку малих і середніх підприємств дасть змогу зробити висновки про ефективність заходів, що вживаються.

Таблиця 1

**Показники, що характеризують фактори попиту та пропозиції,
у рамках Програми інформаційної підтримки кредитування МСБ**

Фактори попиту	Фактори пропозиції
<p><i>Загальна характеристика МСБ</i> Розмір підприємства (обсяг виручки, кількість зайнятих) Термін існування підприємства Темп зростання обсягу продажів Сфера діяльності підприємства Експортна спрямованість діяльності Юридичний статус підприємства <i>Інформація про власників та керуючих</i> Стать, вік, рівень освіти, майно власників Число власників бізнесу Діловий досвід Управлінські якості <i>Фінансовий стан підприємства</i> Платоспроможність Коефіцієнт покриття Обсяг заборгованості Наявність майна, яке можна запропонувати як заставу Позитивна кредитна історія Термін співпраці з банком</p>	<p>Величина процентної ставки Обсяг кредиту Термін кредитування Форма кредитування Цільове призначення кредиту Вимоги, що пред'являються до фінансової звітності підприємства Вимога гарантійного забезпечення Частка відмови у видачі кредиту</p>

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Батковський В. Проблеми кредитування малого підприємництва / В. Батковський // Вісник Національного банку України. – 2005. – № 4. – С. 28–32.
2. Бюлетень Національного банку України. – 2008. – № 3 – 68 с.
3. Галан Н.І. Система державної підтримки малих та середніх підприємств у США / Н.І. Галан // Фінанси України. – 2006. – № 1. – С. 142–150.
4. Кодацький В. Організація діяльності банківських установ в умовах ринку / В. Кодацький // Банківська справа. – 2007. – № 1. – С. 85–92.
5. Кузнецова А.Я. Фінансове стимулювання інвестиційно-інноваційної діяльності малого і середнього бізнесу в Україні : [монографія] / А.Я. Кузнецова, Г.В. Возняк, О.В. Дубовик. – Львів : ЛБІ НБУ, 2008. – 231 с.